

Michail Vasiljevič Něstěrov - Myslitel (portrét Ivana Iljina), 1921

Úvodní část eseje.

Autor: Timothy Snyder

„Politika je umění určení nepřítele a jeho zneškodnění.“

—Ivan Iljin, 1948

Začátek 2. světové války tak už Iljin sledoval z bezpečí švýcarského útočiště poblíž Curychu. Byla to nejistá doba pro komunisty i jejich nepřátele, protože konflikt vypukl nedlouho po uzavření dohody Sovětského svazu s Německem, známé jako Molotov-Ribentropův pakt. Jeho tajný protokol, kterým si obě velmoci rozdělili území na východě Evropy, fakticky zakládal spojenectví, kterému chybělo snad už jen toto pojmenování. V září 1939 napadly nacistické Německo a Sovětský svaz Polsko a jejich armády se brzy setkaly v jeho středu. Iljin věřil, že aliance dlouho nevydrží a Stalin **Hitlera** zradí. V roce 1941 však došlo k opaku a německá branná moc zahájila invazi do Sovětského svazu. I přes své výhrady vůči nacistům psal Iljin o německém útoku jako o „zúčtování s bolševismem“. Po sovětském triumfu u Stalingradu v únoru 1943, kdy bylo jasné, že Německo válku nejspíš prohraje, však Iljin znovu otočil. Válku začal nově vykládat - a v pozdějších letech se toho držel - jako jeden z dlouhé řady západních útoků na ruskou ctnost.

Nevina Ruska se měla stát jedním z velkých Iljinových témat. Konceptuálně dobře doplňovala Iljinovu fašistickou teorii: svět je zkažený, takže si žádá spásy z rukou národa schopného totální politiky; tímto národem samozřejmě mělo být neposkvřené Rusko. S postupem času začal Iljin ruskou historii stále více chápat nikoliv jako standardní dějiny, ale cyklický mýtus o domácí cti, bráněné před výpady z vnějšku. Rusko bylo mravně ryzí říše, neustále napadaná ze všech stran. Malé knížectví kolem Moskvy se stalo Ruskou říší, největším státním útvarem v dějinách, aniž by samo někdy bylo agresorem. Dokonce i v průběhu své expanze zůstávalo Rusko obětí, jelikož Evropané nechápali, že zábořem území Rusko brání svou hluboce zakořeněnou ctnost. Podle Iljina bylo Rusko terčem permanentní „kontinentální blokády“, a tak jsou celé jeho dějiny sledem aktů „sebeobrany“. Proto si „ruský národ od svého přestoupení ke křesťanství může připomínat skoro tisíc let dějin utrpení“.

Přestože Iljin popsal tímto příběhem stovky únavných stránek, dal také jasně najevo, že vlastně nezáleží na tom, co se skutečně odehrálo, nebo co Rusové udělali - to pro něj byla jen nepodstatná historie, nudná fakta. Pravda o národě, psal Iljin, je „ryzí a objektivní“ bez ohledu na důkazy - a ruskou pravdou je neviditelná a nepopsatelná bohobojnost. Rusko není zemí s jednotlivci a institucemi, byť tak třeba může vypadat, ale nehynoucím živoucím organismem. „Rusko je tvorem s vlastní přirozeností i duší“, „živým stvořením“ a „organická jednota“ atd. O „Ukrajincích“ psal Iljin v uvozovkách, protože podle něj byli součástí ruského národního organismu. Iljina šířal strach, že to lidé na Západě nepochopí, takže každou zmínku o Ukrajině považoval za protiruský výpad. Protože Rusko je organismem, „nelze jej dělit, jedine pitvat“.

Iljinovo pojetí ruského politického obratu k Bohu si ovšem nežádalo jen opuštění individuality a plurality, ale také lidskosti. Iljin nikdy neopustil válkou zdiskreditovaný fašistický jazyk organické jednoty; jeho myšlení jako takové vlastně ani nebylo válečnými událostmi příliš ovlivněno. Na rozdíl od většiny předválečných zastánců fašismu tuto ideologii neodvrhнул, přestože nyní už rozlišoval mezi tím, co označoval za jeho lepší a horší formy. Zůstal tak zcela stranou obecného obratu evropské politiky doleva i rehabilitace demokracie. Také, což bylo dost možná nejdůležitější, si nechtěl připustit, že věk evropského kolonialismu pominul. Proto považoval Francovo Španělsko a Salazarovo Portugalsko, v té době rozsáhlé koloniální říše,

za příklady hodné následování.

Druhá světová válka nebyla „zúčtováním s bolševismem“, jaké si Iljin v roce 1941 představoval. Místo toho skončila roku 1945 triumfem Rudé armády, posunem sovětských hranic na západ a vznikem soustavy satelitních států po vzoru moskevského centra říše na východě Evropě. Běh času pak už ve 40. letech stihnul rozmetat Iljinovy představy z 20. let, že příslušníci bílé emigrace se snad jednoho vrátí v Rusku k moci. Stále častěji tak teď místo jejich ideologií psal jejich smuteční řeči. Na pořadu dne byly plány pro postsovětské Rusko, jež by ale byly čitelné i v budoucnosti. Iljin se proto pustil do tvorby ústavních zásad i kratších politických esejí. Ty měly, vydané pod titulem *Naše úkoly (Naši zadači)*, nastartovat jeho intelektuální druhý život v postsovětském Rusku.

Tato poválečná doporučení vykazují nezaměnitelnou podobnost s předválečnými fašistickými systémy. Dokonale slučitelné jsou také s metafyzickými a etickými ospravedlněními fašismu v největších Iljinových dílech. „Národní diktátor“, předpověděl Iljin, povstane z prostoru mimo dějiny, z jakési sféry fikce. Tento Vůdce (*Gosudar*) musí být „dostatečně mužný“, jako byl Mussolini. Těžko i zde přehlédnout motiv křehké maskulinity. „Moc si k silnému muži nachází cestu úplně sama,“ vyhláší. Lidé se sklánějí před „živoucím organismem Ruska“. Vůdce „se zakaluje spravedlivou a mužnou službou“.

Vůdce je v Iljinově systému osobně a v plném rozsahu zodpovědný za každý aspekt politického života coby vrchní představitel výkonné moci, legislativy, soudní moci i ozbrojených sil. Jeho moc tak není ničím omezená. Veškeré „politické volby“ se mají odehrávat „na formálně nedemokratickém základě“. Demokratické volby prý poskytují institucionální oporu škodlivé ideji individuality. „Základním principem demokracie je tak nezodpovědný lidský atom“, napsal k tomu Iljin. Sčítání hlasů mělo pak vést k osvojení si falešného „mechanického a aritmetického chápání politiky“. Z toho plyne, že „musíme odvrhnout slepou víru v počty hlasů i jejich politický význam“. Veřejné hlasování s podepsanými lístky dovolí Rusům vzdát se své individuality. Volby se mají stát rituálním podřízením se Rusů svému Vůdci.

Problémem předválečného fašismu byl podle Iljina stát jedné strany – bylo to podle něj stran až příliš mnoho. Rusko se proto mělo státem bez politických stran v tom smyslu, že na chod státu ani běh událostí neměla mít žádná strana vůbec žádný vliv. Strana zastupující jen jeden segment společnosti a s tím spojené tříštění – právě tomu se chtěl Iljin vyhnout. Strany sice existovat mohou, ale výhradně jako past pro příliš ambiciózní nebo coby prvek rituálu volební podřízenosti. (Členové Putinovy strany článek, který předkládá podobné argumenty, dostali k přečtení v roce 2014.) Totéž platí i pro občanskou společnost, jež má existovat jako pouhé simulakrum. Rusové se mohou podle libosti věnovat zálibám a podobným věcem, ale jedině v kontextu totální korporativní struktury zahrnující všechny společenské organizace. Střední třídy se musí nacházet na nejnižších stupních této struktury, a nést tak na svých bedrech tíhu celého systému. Jsou totiž producenty a konzumenty faktů a pocitů v systému, jehož účelem je faktičnost a smyslovost překonat.

„Svoboda pro Rusko“ podle Iljinova výkladu (v textu selektivně citovaném Putinem v roce

2014) neznamená svobodu pro Rusy jako jednotlivce, ale svobodu porozumět sobě samým jako součástí celku. Politický systém musí vytvářet, objasňuje Iljin, „organicko-duchovní jednotu vlády s lidem a lidu s vládou.“ Prvním krokem ke Slovu má být „metafyzická totožnost všech lidí s týmž národem“. „Zlou přirozenost ‚smyslového‘“ lze vypudit a dokonce i „empirickou různost lidských bytostí“ je možné překonat.

*

Současné Rusko je médií prošpikovaná autoritářská kleptokracie, nikoliv Iljinem vysněná totalitární entita. Přesto ale jeho myšlení pomáhá osvětlit některé zajímavější aspekty ruské politiky. Vladimir Putin, vezmeme-li si jeden velice důležitý příklad, se jako postsovětský politik vynořil ze sféry fiktivního. A jelikož právě on otevřel Iljinovým idejím dveře do vysoké politiky, patří k Iljinovu příběhu i Putinův vzestup k moci.

Když si ho první prezident postsovětského Ruska Boris Jelcin v roce 1999 vybral jako svého premiéra, byl Putin neznámou „nulou“. Putin byl zvolen v procesu připomínajícím obsazení filmové role: Jelcinův nejužší kruh si při své „operaci nástupník trůnu“ položil otázku, kdo je nejoblíbenější postavou v ruské televizi. Průzkumy ukázaly, že hrdina seriálu ze 70. let, německy mluvící sovětský špion. To dobře sedělo právě na Putina, někdejšího důstojníka KGB z východního Německa. Nedlouho po svém jmenování Jelcinovým premiérem v září 1999 se ale Putin jal budovat si vlastní reputaci fikcí mnohem krvavější. Když začaly v ruských městech vybuchovat obytné domy, ukázal Putin prstem na muslimy a zahájil válku v Čečensku. Dnes dostupné důkazy ovšem naznačují možnost, že bomby mohly být nastraženy ruskou bezpečnostní službou FSB. Putin byl následujícího roku zvolen prezidentem a tento úřad vykonával až do roku 2008.

Zkraje nového tisíciletí se Putin snažil prezentovat Rusko jako právní stát. Místo toho se mu však „podařilo“ spojit prostředí hospodářských zločinů se státními strukturami, a tak ze země svírané ovzduším všeobecné korupce vytvořit oficiální kleptokracii. Jakmile se ze státu stala zločinecká centrála, vláda práva začala blednout a ztrácet se i s příslibem reforem a nerovnost se zakořenila opravdu hluboko. Bylo tak třeba přijít s novým politickým příběhem. A jelikož Putinův triumf nad ruskými oligarchy znamenal také kontrolu nad jejich televizními stanicemi, měl k tomu režim nově po ruce i mediální nástroje. Západní trend sbližování zpravodajství se zábavou (infotainment) se v Rusku dočkal svého logického dovršení, což vedlo k vytvoření alternativní reality s cílem produkovat víru v ruskou ctnostnost při současném cynickém postoji k faktům. Mozkem celého procesu byl génius ruské propagandy Vladislav Surkov, pod jehož záštitou vznikl svět podle Iljinových představ: temný a matoucí, kde byla jistotou výhradně ruská nevinnost. Když měl tak v rukou finanční i mediální zdroje, potřeboval Putin dodat už jen – jak se hezky rusky říká – „zdroje duchovní“. A tak počínaje rokem 2005 začal Iljinův nový život dvorního filozofa Kremlu.

Téhož roku začal také Putin Iljina citovat ve svých projevech před Federálním shromážděním Ruské federace a zařídil převoz a pohřbení jeho ostatků v Rusku. Poté ho začal citovat i Surkov. Propagandista přijal za svou Iljinovu myšlenku, že „ruská kultura je kontemplací o celku“ a svou vlastní práci shrnul jako tvorbu narativu nevinného Ruska, obklíčeného

neustálým nepřátelstvím. Surkovova nechuť k faktům je zakořeněná podobně hluboko jako ta Iljinova a stejně on pro ni hledá teologické argumenty. Předseda Putinovy politické strany Dmitrij Medvěděv doporučil Iljinovy knihy ruské mládeži. Iljinovo jméno se začalo objevovat i v projevech předáků krotkých ruských opozičních stran, komunistů a liberálních demokratů (jejichž jméno je zavádějící, jedná se o krajní pravici). V posledních několika letech Iljina zmínili předseda ústavního soudu, ministr zahraniční nebo patriarchové ruské pravoslavné církve.

Po čtyřleté pauze v letech 2008-2012, kdy zastával post ministerského předsedy a prezidentovat dovolil Medvěděvovi, se Putin do nejvyššího úřadu vrátil. Jestliže se v roce 2000 moci chopil jako hrdina z říše fikce, v roce 2012 se k ní vrátil jako ničitel právního státu. Putinovo Rusko tak v menším zopakovalo dramata Iljinova Ruska. Naděje ruských liberálů na nastolení zákonnosti znovu nedošly naplnění. Iljin, který tento neúspěch kdysi přetavil do fašismu, se tak nyní konečně dočkal. Jeho argumenty pomohly Putinovi proměnit neúspěchy jeho prvního období v úřadě, tedy neschopnost nastolit právní stát, do slibů pro období následující a potvrzení ruské ctnosti. Jestliže se Rusko nedokázalo samo stát právním státem, zničí alespoň své sousedy, kterým se to podařilo – nebo se o to přinejmenším pokusili. V duchu jednoho z nejvíce neblaze proslulých prohlášení nacistického juristy **Carla Schmitta** Iljin napsal, že politika „je umění určení a zneškodnění nepřítele“. Ve druhé dekádě 21. století už tak Putin nesliboval zákonnost v Rusku, ale porážku hyper-legální sousední entity.

Evropská unie, největší ekonomika světa a nejdůležitější ruský hospodářský partner, je založena na předpokladu, že mezinárodní právní úmluvy poskytují oporu pro plodnou spolupráci právních států. Na přelomu let 2011 a 2012 ale Putin představil novou, z Iljinova myšlení vycházející ideologii, jež Rusko definuje v protikladu k tomuto modelu Evropy. Putin článkem z 3. října 2011 v listu *Izvestije* vyhlásil vznik Eurasijské unie, která měla sjednotit státy, jimž se nepovedlo vytvořit právní stát. V *Nezavisimaia Gazeta* 23. ledna 2012 pak s odkazem na Iljina představil integraci států na základě morálnosti, nikoliv objektivních a skutečných činů. Zákonnost tak už není všeobecně platným standardem, ale součástí cizí západní civilizace; zatímco ruská kultura sjednocuje Rusko s postsovětskými státy jako Ukrajina. A do třetice v *Moskovskie Novostech* 27. února 2012 načrtnul ruský vládce také patřičné politické závěry. Iljin si představoval, že „Rusko jako duchovní organismus slouží nejen všem pravoslavným národům, nejen všem národům na eurasijské pevnině, ale všem národům světa.“ Putin předpověděl, že se Eurasie předstihne Evropskou unií a sjednotí její členy v širším svazku, který se bude rozprostírat „od Lisabonu k Vladivostoku“.

Putinovy útoky proti vládě práva začaly už způsobem znovunabytí úřadu prezidenta Ruské federace. Základem každého právního státu totiž musí být princip nástupnictví, tj. soubor pravidel, jež umožňuje nahradit jednoho držitele úřadu jiným takovým způsobem, který systém nezničí, ale naopak utvrdí. Způsob Putinova návratu k moci v roce 2012 však zadusil veškerou naději, že by v Rusku dohledné budoucnosti mohl takovýto princip fungovat. Úřadu prezidenta se totiž s parlamentní většinou ujal po okázale zfalšovaných prezidentských i parlamentních volbách, uprostřed protestů, jejichž účastníky odsoudil coby agenty cizích mocností.

Putin se tak vlastně řídil Iljinovými doporučeními, když Rusku upřel jakýkoliv přijatelný způsob, kterým by jej v Kremlu mohl někdo vystřídat a ruskou Dumu ovládnout někdo jiný než Putina strana. Z voleb se stal rituál, a kdo se jeho náležitostí vzpíral, byl mocnými státními médii označen za zrádce. Putin se – zatímco Rusové protestovali proti volebním podvodům – v rozhlasové relaci s fašistickým spisovatelem **Alexandrem Prochanovem** zamýšlel nad tím, co by asi o současném Rusku řekl Ivan Iljin. „Můžeme říci,“ položil řečnickou otázku, „že se naše země plně zotavila z dramatických událostí období rozpadu Sovětského svazu a že dnes máme silný a zdravý stát? Ne, samozřejmě je stále vážně nemocná, ale musíme vzpomenout na Ivana Iljina: „Ano, naše země je sice nemocná, ale od lůžka vlastní churavějící matky bychom také neuprchli.““

To, že Putin Iljina citoval v takovéto situaci, je velice příznačné; to že znal jeho citát z paměti, ukazuje na velice podrobnou znalost jeho díla. Ať už je ale pravda jakákoliv, může způsob citace působit poněkud podivně: Iljina přece ze Sovětského svazu vyhnala Čeka – tedy předchůdci Putina zaměstnavatele KGB. Pro Iljina pak nebyl ruskou nemocí zánik, ale naopak vznik Sovětského svazu. Jak ostatně tehdy svému čekistickému vyšetřovateli sám řekl: „Sovětskou moc vnímám jako nevyhnutelný historický důsledek těžké společenské a duchovní nemoci, která ale v ruském těle hlodala a šířila se už několik staletí.“ Iljin se domníval, že důstojníci KGB (jako Putin) by měli mít po zániku SSSR zapovězen vstup do politiky. O pádu sovětského zřízení snil až do konce svého života.

Putinem zařízené znovu pohřbení Iljinových ostatků bylo mystickým rozřešením tohoto rozporu. Iljina poslala z ruské vlasti do exilu sovětská tajná policie a jeho tělo nyní spočinulo po boku ostatků jejích obětí. Putin nechal Iljinovy ostatky uložit v klášteře, kde NKVD, nástupce Čeky a předchůdkyně KGB, nechala pohřbít tisíce zpopelněných sovětských občanů popravených za Velkého teroru. Když sem Putin přijel položit květiny na Iljinův hrob, doprovázel ho pravoslavný mnich, podle něhož byli katani z NKVD ruští vlastenci, a tím pádem i dobří lidé. V době přesunu a nového pohřbení Iljinových pozůstatků stál v čele ruské pravoslavné církve člověk, který byl v minulosti agentem KGB. Koneckonců, bolševici přece své vraždění ospravedlňovali podobně jako Iljin: obranou absolutního dobra. Jak to vyjádřili už kritici jeho druhé knihy z 20. let, Iljin byl „čekista Boží“. A jako takového jej také podruhé pohřbili – se všemi myslitelnými poctami prokazovanými čekistům i lidem Božím – a také lidmi Božími, kteří bývali čekisty, stejně jako čekisty, kteří byli Božími lidmi.

Iljinovo tělo i duše se tak navrátily do Ruska, které byl před skoro sto lety donucen opustit. A právě tento návrat, se svým ignorováním rozporuplností i faktů, byl tím vůbec nejryzejším výrazem úcty k jeho odkazu. Jistě, Iljin byl odpůrcem sovětského systému. Jakmile však Sovětský svaz přestal v roce 1991 existovat, stalo se to minulostí – a ta pro Iljina nebyla ničím jiným, než surovým kognitivním materiálem pro literaturu věčné ctnosti. Ruští vůdci tak s jen lehkým přizpůsobením si jeho myšlenek o ruské nevinosti mohli SSSR vnímat jako nikoliv cosi vnuceného zvnějšku, (jako tomu bylo u Iljina), ale vyjádření Ruska samotného, navzdory všem zdáním tak nevinného a ctnostného. Všechny nedostatky sovětského systému se tím jakoby mávnutím kouzelného proutku staly nutnou reakcí Ruska na předchozí nepřátelství Západu.

*

Otázky o vlivu idejí na politiku nemívají snadné odpovědi, takže by bylo snad až nemístně opovážlivé označit Iljinovy spisky za oporu ruského systému. V první řadě totiž jeho rozsáhlé dílo připouští různé výklady. Podobně jako u dalšího Husserlova žáka, Martina Heideggera, který podporoval Hitlera, je i u Iljina na místě klást si otázku, do jaké míry spolu souvisejí politická podpora fašismu a jeho filozofické dílo. V Rusku samotném pak Iljin zdaleka není jediným domácím a Putinem pochvalně zmiňovaným zdrojem fašistických myšlenek: zaznít by mělo přinejmenším jméno **Lva Gumiljova**. Soudobí, ve veřejném prostoru poměrně početní ruští fašisté jako Alexandr Prochanov nebo Alexandr Dugin, pak jsou představiteli svébytné tradice. Tak například Dugin v Rusku zpopularizoval ideu „Eurasie“ – ta přitom odkazuje na německé nacisty a poválečné západoevropské fašisty. Ale přesto jsou to v Rusku druhého desetiletí 21. století právě Iljinovy ideje, které se podle všeho těší největší oblibě při uspokojování politické poptávky, vyplňování rétorických děr i poskytování „duchovních zdrojů“ kleptokratické státní mašinérii. V roce 2017, kdy si ruský stát tak problematicky připomínal stoleté výročí bolševické revoluce, se Iljin stal symbolem hrdinného vzdoru proti ní. V televizním dramatu o revolučních událostech horoval proti zlu obsaženému ve slibech sociálního pokroku v Rusku.

Ruská politika rozhodně Iljinova doporučení velice často zohledňuje: zákon o „zahraničních agentech“ z roku 2012, schválený bezprostředně po Putinově návratu do prezidentského úřadu, velice věrně odráží Iljinovo smýšlení o občanské společnosti. Věřil, že evropští fašisté by měli přijmout za vlastního ruského „bělogvardějského ducha“ – a Kreml od roku 2013 skutečně finančně i propagandisticky podporuje evropské populistické a krajně pravicové strany. V témže roce zahájená ruská kampaň proti „dekadenci“ Evropské unie také zapadá do Iljinova světového názoru. Iljinova akademická činnost byla silně formována projekcí jeho osobní sexuální úzkosti na ostatní. Nejprve tak Rusko označil za homosexuální, poté podstoupil i se svou přítelkyní terapii, aby následně obvinil Boha. Putin nejprve dlouhá léta provozoval focení „nahore bez“, poté se rozvedl s manželkou, aby následně obvinil z ruské homosexuality Evropskou unii. Iljin si to, co cítil jako cizí hrozby, sexualizoval. Jazz tak například byl údajně vytvořen s cílem vyvolat předčasnou ejakulaci. A když se Ukrajinci na sklonku roku 2013 začali shromažďovat na veřejných prostranstvích, aby se postavili za evropskou budoucnost své země, vytvořila ruská média okamžitě přízrak „homodiktatury“.

Asi nejsnáze se však Iljinův vliv prokazuje v případě nově nastaveného ruského kurzu k Ukrajině. Ukrajina je stejně jako Ruská federace novou zemí, vytvořenou v roce 1991 z někdejší sovětské republiky. Hned po Rusku šlo o druhou nejlidnatější ze sovětských republik. Na severu a východě sdílí dlouhou hranici s Ruskem, na západě pak s členskými zeměmi EU. První dvě desetiletí po pádu SSSR se vzájemné rusko-ukrajinské vztahy řídily podle mezinárodního práva a ruští právníci vždy zásadově trvali na tradičních konceptech jako suverenita a teritoriální integrita. Po Putinově návratu do Kremlu v roce 2012 ovšem legalismus ustoupil kolonialismu. Ruská politika vůči Ukrajině se od té doby řídí podle základních zásad – Iljinových zásad. Putinův Eurasijský svaz, plán deklarovaný i na základě Iljinových myšlenek, vycházel z předpokladu ukrajinské účasti. Putin ruské snahy přitáhnout Ukrajinu k Eurasii ospravedlňoval „organickým modelem“, podle něhož jsou Rusko a Ukrajina

„jediním lidem“.

Iljinova představa ruského organismu obsahujícího i Ukrajinu se ale čelně srazila s prozaičtějšími ukrajinskými požadavky na reformy ukrajinského státu. Na Ukrajině byla Evropská unie v roce 2014 předmětem intenzivní domácí politické debaty a těšila se celkem široké oblibě. Sbližování země s EU bylo považováno za vhodnou cestu k řešení největšího ukrajinského problému, slabého právního státu. Pomocí kombinace výhrůžek a slibů se Putinovi v listopadu 2013 povedlo přimět ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče, aby nepodepisoval už dojednanou **asociační dohodu** s EU. To vytáhlo do ulic mladé Ukrajince, kteří demonstrovali za dohodu. Když se následně ukrajinská vláda (pobízená a podporovaná Ruskem) uchýlila k jejich násilnému potlačení, shromáždily se na kyjevském Náměstí nezávislosti stovky tisíc ukrajinských občanů. Jejich hlavním požadavkem, jak ukázaly četné ankety a průzkumy, byl právní stát. Poté, co **ostřelovači zmasakrovali** více než stovku lidí, uprchl Janukovyč do Ruska. Jeho hlavní poradce Paul Manafort se měl zanedlouho stát šéfem kampaně Donalda Trumpa.

Ještě než Janukovyč stihnul utéct do Ruska, byly už zmobilizovány ruské síly k invazi na Ukrajinu. Po jejich vstupu na ukrajinské území v únoru 2014 se s ruskou civilizační rétorikou (silně inspirovanou Iljinem) poprvé ve větší míře setkali i pozorovatelé ze Západu. V první polovině roku 2014 se tak hojně debatovalo o tom, zda je Ukrajina součástí ruské kultury či nikoliv, nebo zda mohou mýty o ruské minulosti ospravedlnit invazi do sousedního suverénního státu. Tím, že západní pozorovatelé přijali Iljinovu formulaci otázky jako záležitosti nikoliv práva, ale civilizace, však hluboce nepochopili význam konfliktu pro Evropu a Spojené státy. Zařazení ruské invaze na Ukrajinu do kategorie „střet kultur“ z ní učinilo cosi vzdáleně barvitého a bizarního – správná interpretace agrese coby jednoho z prvků širšího útoku proti vládě práva by nám ale pomohla uvědomit si, že se západní instituce ocitly v ohrožení. Přijetí civilizačního narativu také vedlo k přehlédnutí základní otázky nerovnosti. Prozápádní Ukrajinci se chtěli vyhnout kleptokracii ruského stříhu – a Putin naopak potřeboval názornou ukázkou, že podobné snahy jsou marné.

Když tak ruské síly v roce 2014 opakovaně narušily ukrajinskou územní integritu, objevovaly se iljinovské argumenty na každém kroku. Zatímco si v lednu 2014 ruští vojáci pročetli své mobilizační rozkazy pro invazi na ukrajinský Krym, všichni vysoce postavení úředníci v Rusku i místní guvernéri dostali výtisk Iljinových *Našich úkolů*. Putin Iljina znovu citoval i po okupaci **Krymu** a schválení anexe ruským parlamentem. A ruský velitel druhého hlavního výpadu ruských sil na Ukrajinu, do jihovýchodních oblastí **Doněck a Luhansk** v létě 2014, popsal konečné cíle války slovy, kterým by Iljin jistě velice dobře porozuměl: „Pokud by se podařilo zachránit svět před démonickými výtvoři, jako jsou Spojené státy, všem by se na něm žilo lépe. A jednou k tomu snad skutečně dojde.“

Každý, kdo sleduje ruskou politiku, si už zkraje roku 2016 uvědomoval, že ruské elity by rády viděly, aby se **Donald Trump** stal republikánským prezidentským kandidátem a následně ve volbách porazil Hillary Clintonovou. Na jaře téhož roku se ruská vojenská rozvědka chlubila svými pokusy pomoci Trumpovi k vítězství. Hlavní zbraní následného útoku na americkou demokracii se stala nepravda. Donald Trump je dalším ve své mužnosti nejistým

kleptokratem ze sféry fikce, v jeho případě světa reality show. Jeho kampaň hojně využívala sofistikované nepravdy, které Rusko šířilo o jeho soupeře. Ve výkonu úřadu pak Trump napodobuje Putina v jeho vytváření prostředí politické post-faktivity: nejprve vyplní veřejný prostor lžemi, následně obviní instituce, jejichž účelem je nalézat fakta, aby si výsledný zmatek nakonec vyloženě pochvaloval. Ruská pomoc Trumpovi oslabila důvěru Američanů v instituce, jež Rusko nedokázalo vytvořit. Pravdou ovšem je, že tato důvěra se postupně vytrácela už předtím, hlavně kvůli americké mediální kultuře a narůstající nerovnosti.

Iljin se chtěl stát prorokem naší, postsovětské doby – a možná jím skutečně je. Jeho rozčarování z tohoto světa umožňuje politice, aby se odehrávala ve světě fiktivnosti. Iljin učinil z absence zákonnosti ctnost ryzí až kamsi do bodu neviditelnosti – tak absolutní, že si neřádá nic menšího než zničení Západu. Ukazuje, jak křehká maskulinita vytváří nepřátele, jak překroucené křesťanství odvrhuje Krista, jak se ekonomická nerovnost vydává za nevinnost a jak se fašistické ideje dostávají do postmoderního světa. Dnes už to však není jen ruská filozofie. Stalo se to americkým životem.

Druhá, závěrečná část eseje Timothy Snydera Ivan Ilyin, *Putin's Philosopher of Russian Fascism* vyšla na stránkách NYR Daily 16. března 2018. Esej vyšel ve zkrácené podobě pod názvem *God Is a Russian* v dubnovém čísle *The New York Review of Books* 5. dubna 2108.